

УДК 343.13

ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ СЛІДЧОМУ СУДДІ РІШЕННЯ СЛІДЧОГО ТА ПРОКУРОРА ПРО ПОЧАТОК ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Марк МАКАРОВ,
кандидат юридичних наук,
Національна академія внутрішніх справ

SUMMARY

The question of whether to provide the participants of criminal proceedings the right to appeal the decision to the investigating judge, prosecutor of the early pre-trial investigation. Offers pertaining improvement of the Criminal Procedure Code provisions within the context of the research subject have been defined and substantiated.

Key words: investigating judge, appeal, investigator, Attorney, pre-trial investigation.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено питання про доцільність надання учасникам кримінального провадження права на оскарження слідчому судді рішення слідчого, прокурора про початок досудового розслідування. Сформульовано й обґрунтовано пропозиції стосовно вдосконалення норм Кримінального процесуального кодексу України в контексті предмета дослідження.

Ключові слова: слідчий суддя, оскарження, слідчий, прокурор, досудове розслідування.

Постановка проблеми. У ч. 1 ст. 303 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) подано перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені учасниками кримінального провадження слідчому судді під час досудового розслідування, а саме: 1) бездіяльність, яка полягає в невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповторенні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст. 169 КПК України, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які слідчий, прокурор зобов'язаний учинити у визначений цим Кодексом строк; 2) рішення про зупинення досудового розслідування; 3) рішення про закриття кримінального провадження; 4) рішення про відмову у визнанні потерпілим; 5) рішення, дії чи бездіяльність при застосуванні заходів безпеки; 6) рішення про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; 7) рішення про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК України.

Актуальність теми. Проблему оскарження слідчому судді тих чи інших рішень, дій чи бездіяльності слідчого та прокурора розглядали Д.М. Валігура, Т.Г. Ільєва, Т.В. Корчева, І.М. Одинцова, М.М. Ольховська, В.О. Попелюшко, С.О. Пшенічко, О.Г. Русанова, Н.П. Сиза, А.Р. Туманянц, Т.О. Чорноморець, О.Г. Яновська й ін.

Метою статті є дослідження питання про доцільність надання заінтересованим учасникам кримінального провадження права оскаржувати слідчому судді рішення слідчого, прокурора про початок досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу дослідження. На відміну від КПК України 1960 р., чинним КПК України не передбачено прийняття формального процесуального рішення

про початок досудового розслідування. У ч. 2 ст. 214 цього Кодексу зазначено, що досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Порядок унесення цих відомостей до цього реєстру регулюється ч. 1 ст. 214 КПК України. У ній зазначено, що слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення, зобов'язаний унести відповідні відомості до ЄРДР і розпочати розслідування.

Порядок обчислення цього строку визначений у п. 1.4 Положення про порядок ведення ЄРДР, затвердженого Наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 р. № 69 [1, с. 185–205]. Заява чи повідомлення про кримінальне правопорушення вважаються поданими з моменту попередження особи про кримінальну відповідальність (за винятком випадків, коли таке попередження неможливо зробити з об'єктивних причин: надходження заяви, повідомлення поштою, іншим засобом зв'язку, неприйнятний стан заявника, відрадження тощо). У випадку надходження заяви, повідомлення поштою, іншим засобом зв'язку строк обчислюється з моменту надходження заяви слідчому, прокурору.

Згідно з чинним КПК України, учасники кримінального провадження не мають права оскаржити слідчому судді рішення слідчого, прокурора про внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР. На цю обставину звертають увагу численні науковці:

- у кримінальному провадженні його учасники позбавлені права на оскарження низки важливих рішень і передусім тих, які виносяться на початковому етапі кримінального провадження. Зокрема, якщо особі стало відомо, що відомості про вчинення нею кримінального правопорушення внесені до ЄРДР, вона не має права оскаржити це рішення [2, с. 17];

- потребує свого вирішення на законодавчому рівні питання щодо оскарження рішення про внесення заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення до ЄРДР [3, с. 61];

- існує проблема щодо реалізації права на оскарження в суді початку досудового розслідування особою, стосовно якої чи навіть за фактом розпочато розслідування [4, с. 91];

- необхідно передбачити порядок повідомлення особи про внесення щодо неї відомостей про вчинення нею кримінального правопорушення до ЄРДР і надати їй право оскаржити цю дію до слідчого судді [5, с. 285];

- особа, щодо якої розпочато кримінальне провадження, позбавлена права оскаржити рішення про його початок до суду [6, с. 7];

- норми чинного КПК України унеможливають розгляд слідчим суддею на стадії досудового розслідування скарг на рішення слідчого і прокурора про початок кримінального провадження [7, с. 72];

- особа, щодо якої відомості про вчинення нею кримінального правопорушення внесені до ЄРДР, позбавлена права оскаржити цю дію слідчого, прокурора слідчому судді [8, с. 341];

- КПК України не передбачає права на оскарження відкриття кримінального провадження, яке розпочинається з моменту внесення відомостей, викладених у будь-якій заяві (повідомленні) до ЄРДР. Цю прогалину можна усунути шляхом доповнення ч. 1 ст. 303 КПК України п. 2 такого змісту: «... рішення слідчого, прокурора, особи, уповноваженої на провадження розслідування у формі дізнання, про відкриття кримінального провадження – підозрюваним, його захисником чи законним представником, особою, інтересів якої це стосується» [9].

Нами не поділяється пропозиція науковців про необхідність урегулювання законодавцем питання щодо надання учасникам кримінального провадження права оскаржувати слідчому судді рішення слідчого, прокурора про внесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення.

Уявімо, що учасникам кримінального провадження надано це право й вони ним скористались. За результатами розгляду скарги слідчий має прийняти процесуальне рішення. На нашу думку, він не може постановити ухвалу про визнання цього рішення незаконним, оскільки, відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України, унесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР є обов'язком слідчого та прокурора. Слідчий суддя може прийняти лише одне рішення – відмовити в задоволенні скарги. Звідси виникає запитання, а який сенс у проведенні такого судового розгляду. Навіщо оскаржувати рішення слідчого, прокурора щодо внесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення, якщо слідчий суддя не може його скасувати.

Якою нам видається регламентація питання про оскарження слідчому судді рішення слідчого та прокурора про початок досудового розслідування? Уважаємо, що перед його вирішенням законодавцю варто реалізувати пропозицію деяких науковців про доповнення КПК України положенням щодо проведення перевірки заяв і повідомлень про вчинення кримінального правопорушення та прийняття за її результатами рішення про початок досудового розслідування або про відмову в цьому.

Так, наприклад, Д.М. Мірковець та О.М. Мірковець пропонують визначити у КПК України, що після внесення відомостей до ЄРДР розпочинається не досудове розслідування, а перевірка відомостей про кримінальне правопорушення, яка має бути проведена протягом семи днів із моменту вне-

сення таких відомостей до цього реєстру. За результатами її проведення має виноситись постанова про початок досудового розслідування або постанова про відсутність підстав для початку досудового розслідування. Зацікавлені особи мають отримати право її оскаржити [10, с. 38].

Ю.П. Аленін в одній із наукових праць пропонує передбачити таке: 1) більш детальну регламентацію порядку прийняття, реєстрації заяв, повідомлень та іншої інформації про кримінальні правопорушення; 2) строки розгляду їх протягом не менше ніж десять днів; 3) перевірку заяв і повідомлень та визначення процесуальних засобів такої перевірки; 4) обов'язок службових осіб приймати процесуальне рішення шляхом винесення постанови слідчим або прокурором про початок досудового розслідування або відмову в цьому; 5) обставини, які виключають досудове розслідування; 6) право на оскарження до прокурора та слідчого судді рішень про початок досудового розслідування або про відмову в ньому [11, с. 202–203].

В іншій науковій праці Ю.П. Аленін також стверджує, що досудовому розслідуванню має передувати перевірка діяльності компетентних органів щодо встановлення наявності або відсутності відомостей про кримінальне правопорушення, результати якої повинні бути формалізовані у відповідному процесуальному документі: постановою про початок або відмову в початку досудового розслідування. У ст. 214 КПК України потрібно передбачити положення, що ці постанови можуть бути оскаржені до слідчого судді [12, с. 16].

Із цією пропозицією варто погодитися. Уважаємо, що главу 19 КПК України необхідно доповнити статтею, яка визначала б таке: порядок проведення слідчим, прокурором перевірки заяви або повідомлення про вчинення кримінального правопорушення; винесення за її результатами постанови про початок досудового розслідування або постанови про відмову в цьому.

Крім того, пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 303 КПК України положенням, що під час досудового розслідування можуть бути оскаржені слідчому судді постанова слідчого, прокурора про початок досудового розслідування – підозрюваним, його захисником чи законним представником; постанова слідчого, прокурора про відмову в початку досудового розслідування – особою, інтересів якої вона стосується, її представником.

У юридичній літературі висловлена думка, що можливо дещо по-іншому регламентувати питання, яке розглядається. Так, наприклад, Л.Д. Удалова, Д.О. Савицький, В.В. Рожнова, Т.Г. Льєва вважають, що не потрібно вигадувати нову назву процесуальної форми початку досудового розслідування, а потрібно повернутися до перевіреного часом інституту порушення кримінальної справи. Вони пропонують «замінити ст. 214 чинного КПК України главою, яка за змістом має бути тотожна главі 8 КПК України 1960 р., а також доповнити главу 26 цього Кодексу статтями, які регулювали б порядок оскарження заінтересованими особами до слідчого судді постанови слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи та постанови про відмову у її порушенні» [13, с. 131].

Висновки. Варто погодитися із пропозицією науковців замінити ст. 214 КПК України вказаною главою. Однак вважаємо спірною їхню позицію про доповнення глави 26 цього Кодексу окремими статтями про порядок оскарження слідчому судді постанови слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи та постанови про відмову в її порушенні.

У ст. ст. 304, 306, 307 глави 26 КПК України законодавець установив єдину процедуру розгляду слідчим суддю скарг учасників кримінального провадження на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора, що визначені в ч. 1 ст. 303 цього Кодексу. Видається, що не доцільно робити винятки для оскарження вказаних постанов слідчого та прокурора.

Список використаних джерел:

1. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене Наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 р. № 69 // Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: коментарі, роз'яснення, документи / відп. ред. В.С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – С. 185–205.
2. Капліна О. Чи є рішення Конституційного Суду України «правовим маяком» у бурхливому морі реформування кримінального судочинства / О. Капліна // Право України. – 2013. – № 11. – С. 12–21.
3. Симчук А.С. Питання вдосконалення початкового етапу досудового розслідування / А.С. Симчук // Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 5 липня 2013 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – С. 58–62.
4. Спусканюк Ю. Повноваження прокурора в стадії досудового розслідування у зв'язку з реформуванням кримінально-процесуального законодавства України / Ю. Спусканюк // Вісник прокуратури. – 2012. – № 7. – С. 89–92.
5. Чорноморець Т.О. Реалізація повноважень слідчого судді з розгляду та вирішення скарг учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування / Т.О. Чорноморець // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 3. – Т. 3. – С. 282–288.
6. Баганець О. Очистити новий КПК від декларативних норм / О. Баганець // Юридичний вісник України. – 2013. – № 8. – С. 7.
7. Бабич А.А. Особливості початку досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених у Збройних Силах України / А.А. Бабич // Право і безпека. – 2014. – № 1. – С. 70–75.
8. Юрченко Л.В. Особливості початку досудового розслідування за новим кримінальним процесуальним законодавством України / Л.В. Юрченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26. – № 1. – С. 338–348.
9. Русанова О.Г. Судовий контроль за законністю початку кримінального провадження / О.Г. Русанова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.
10. Мірковець Д.М. Шляхи оптимізації кримінальної процесуальної діяльності на початковому етапі досудового розслідування / Д.М. Мірковець, О.М. Мірковець // Актуальні проблеми розслідування злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : зб. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5 липня 2013 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2013. – С. 36–39.
11. Аленін Ю.П. Початок досудового розслідування за КПК України / Ю.П. Аленін // Юридичний вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 198–203.
12. Аленін Ю.П. Особливості початку досудового розслідування / Ю.П. Аленін // Проблемні питання застосування КПК України в сучасних умовах : матеріали круглого столу (м. Київ, 4 квітня 2014). – К. : ФОП Ліпкан О.С., 2014. – С. 14–17.
13. Функція судового контролю у кримінальному процесі : [монографія] / [Л.Д. Удалова, Д.О. Савицький, В.В. Рожнова, Т.Г. Ільєва]. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 176 с.